

İSLÂM TARİHİNİN İLK ASIRLARINA DAMGASINI VURAN HAKKÂRİ ULEMASI

Hüseyin GÜNEŞ¹

Özet

Hakkâri, Müslüman fatihlerce ilk ele geçirilen bölgelerin başında gelmektedir. Onun için Hakkâri halkı İslâm'la tanışan en eski toplumlardan sayılır. Bu çerçevede Hakkâri halkının çok sayıda ulema yetiştirdikleri malumdur. Makalede, öncelikle Hakkâri'nin İslâm'la tanışma serüveni ele alınacaktır. Ardından Emevîler, Abbasîler ve hemen sonrasındaki dönemlerde İslâm dünyasında nam yapmış Hakkâri uleması üzerinde durulacaktır. Böylece Hakkâri'nin İslâm tarihindeki yeri ve İslâm kültürüne katkısı tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Emevîler, Abbasîler, Hakkâri, Ulema.

THE HAKKARI ULAMAS, WHO MARKED THE FIRST CENTURIES OF ISLAMIC HISTORY

Abstract

Hakkari is at the top of the first seized areas of Muslim conquerors. Therefore, the people of Hakkari are considered to be the oldest communities that have met the Islam. In this context it is a fact that they educate large number of Ulamas. In the declaration, Hakkari's adventure of meeting with Islam will be dialed first. Then it will focus on the Umayyads, the Abbasids and the immediately aftermath eras reputed Hakkari Ulamas. Thus, the position of Hakkari in Islamic history and the contribution to Islamic culture will be identified.

Keywords: Islamic History, Umayyads, Abbasids, Hakkari, Ulama.

¹ Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, huseyingunes@sirnak.edu.tr

Giriş

El-Hakkâriyye, Cizre'nin de içinde bulunduğu Musul'un üst tarafında bulunan şehir, kasaba ve köylerin bulunduğu bölge ismidir (Yâkût, 1977: V, 408). Daha genel bir anlatımla el-Hakkâriyye Musul'un kuzeyinde yer alan dağlık alandır (İbnü'l-Cevzî, 1992: VII, 17). İslâmiyet'in doğuşu sırasında bölge, Sasanîlerin hâkimiyeti altındaydı. Rasûlayn (Ceylanpınar) ve Fırat'a kadar olan bölge Romalılara, Nusaybin ve Dicle'ye kadar olan bölge ise İranlılara aitti. Mardin ve Dara ovası, Sincar ve çöle kadar İranlıların, Mardin dağları, Dara ve Tûr Abdîn Romalılarındı. Romalılar ile İranlılar arasındaki gözetleme kulesi, Dara ve Nusaybin arasında yer alan Serce kalesiydi (Ebû Yusuf, 1979: 39).

Hız. Ömer döneminde hızını artıran fetih hareketleri neticesinde bölge, İslâm hâkimiyeti altına girdi. Şam cephesinden ilerleyen İyaz b. Ğanm ve Ebû Musa el-Eş'arî gibi sahabilerin komutasındaki İslâm orduları önce Ruha'ya (Urfa) girdiler. Akabinde Harran, Nusaybin, Mardin ve Dara'yı aldılar (19/640). Hakkâri'nin kuzey ve batı kesimini de içine alan Zevezân'ı fethettikten sonra ordu, Erzen (Siirt) üzerinden Bitlis ve Ahlat'a kadar ilerledi (Belâzürî, 1987: 242). İslâm fetihleri sırasında Müslümanlarca kuşatma altında tutulan Rasûlayn, rivayete göre Hakkâri'den yardım talebinde bulunmuştu. Oralardan dört bin kadar atlı yardımlarına koşmuş ancak Müslümanların ilerlemesine engel olamamışlardı (Vakîdî, 1997: II, 120-121). Utbe b. Farkad es-Sülemî komutasında Irak cephesinden ilerleyen İslâm orduları ise, 20/641 senesinde Musul'un ele geçirilmesinden sonra Hakkâri mıntikasının kalan kısmını ciddi bir dirençle karşılaşmadan fethettiler (Belâzürî, 1987: 463-464).

Bilindiği gibi Müslüman fatihler, ele geçirdikleri toprakların yerli halkına kendi dinlerini dayatma yoluna gitmemişlerdir. Onun için İslâm hâkimiyeti altına giren farklı inançlara mensup insanlar asırlar boyunca eski inançlarını korumaya devam ettiler. Nitekim Emevîler (661-750) dönemi boyunca kadim inançlarını muhafaza eden bölge halkı, Abbasîler (750-1258) döneminin ortalarına doğru, muhtemelen devlet idaresinde etkinliği giderek artan İranlılar arasında İslâmiyet'in yayılmaya başlamasıyla yeni dine geçişler başladı. İslâmlaşma, Abbasî devleti bünyesinde varlık gösteren ve yarı bağımsız idari oluşumlardan sayılan Şii karakterli Hamdanîler (905-1004) ve Büveyhîler (932-1062) döneminden ziyade Sünnî karakterli Mervanîler (983-1085) ve Zengîler (1127-1233) döneminde bölgede ivme kazandı (Güneş, 2015: 107-108; Kaplan, 2014: 108-110).

Hülefa-i Raşidin dönemine bakıldığında Hz. Ömer dönemindeki fetih hareketleri ile Hz. Osman dönemindeki hâkimiyeti pekiştirmeye dönük faaliyetler dışında bölgenin sakin olduğunu söylemek mümkündür. Sükûnet, Emevîler dönemi ile Abbasîlerin ikinci dönemine kadar sürmüş olmalıdır. Bununla birlikte söz konusu hanedanlıkların el değiştirmesi sürecinde bazı hareketliliklerin yaşanmış olması muhtemeldir. Nitekim aşağıda isimleri zikrecek olan Hakkârili ulemanın önemli bir kısmının Emevî kökenli olduğu görülmektedir. Abbasîlerin Emevî ailesine karşı uyguladığı soykırımdan kaçmayı başaranların bir kısmı bu korunaklı dağlık bölgeye sığınmışlar ve zamanla Kürtleşmişlerdir (Ömerî, 2010: III, 268). Onun için Hakkâri Kürtlerinin kökeni kaynaklarda Emevîlerden Utbe b. Ebû Süfyan b. Harb'a dayandırılmaktadır (Makrizî, 1998: III, 405). Buradan yola çıkarak Hakkâri'nin daha Abbasî döneminin başlarından itibaren ciddi manada İslâmlaştığını ve burada çok sayıda ulemanın yetiştiğini söylemek mümkündür. Ancak kaynaklarda bunlardan pek bahsedilmemektedir. Muhtemelen Emevî düşmanlığının uzun süre toplumda revaçta olması, çoğunluğu Emevî kökenli bu ulemanın kendilerini gizlemelerine yol açmıştır. Onların nispeten Zengîler döneminde ve daha çok Eyyübîler zamanında ortaya çıktıkları görülmektedir. Kuşkusuz bunda Selâhaddin Eyyûbî'nin Kürt kökenli olması ve iktidara gelmesinde Hakkâri ulemasının rolünün bulunması etkili olmuştur (Şeşen, 1987: 134, 447). Hakkârili ulemanın Eyyübîler döneminde başta Mısır olmak üzere diğer İslâm beldelerine dağıldığı görülmektedir. Öyle ki Kahire'de kurulan el-Hakkâriyye Medresesi uzun yıllar faaliyet göstermiş ve bu medresede çok sayıda talebe yetişmiştir (Zehebî, 1993: XLIX, 93; Naimî, 1990:

I, 277). İslâm tarihinin ilk asırlarında yetişmiş ve tarihe damgasını vurmuş Hakkârili ulemanın bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Ali b. Ahmed el-Hakkârî

Hadis hafızı ve fakih olan Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Yusuf b. Cafer el-Ümevî el-Hakkârî, “Şeyhü'l-İslâm” unvanına sahip bir alimdir (İbn Hallikân, 1968: III, 345). Musul'un kuzeyinde yer alan dağlık bir bölgeden oluşan Hakkârî'ye gidip, Dâris/Dêriş (دارس) köyüne yerleşmiş ve oralarda ribatlar inşa etmiştir. Bu ribatlarda fakir-fukara ve kendini Allah'a adanmış kişileri barındırıyordu. Daha sonra Bağdat'a gitti. Hadis tahsili uğruna İsfahan, Mısır ve Hicaz'a yolculuk yapmış ve buralardaki birçok alimin meclislerine katılmıştı. (Sem'ânî, 1962: VIII, 416-418; Zehebî, 1993: XXXIII, 182-184).

Salih ve abid bir insandı. Tasavvufta memleketinin şeyhi sayılıyordu. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'e mensuptu (İbn Tağriberdî, ty: V, 138). Kendisinin anlattığına göre Hz. Muhammed'i (sav) rüyasında görmüş ve ona “Ya Resûlallah, bana tavsiyede bulunun.” demiş; O da şöyle buyurmuştur: “Ahmed b. Hanbel'in mezhebi ve Şafî'nin mezhebinin itikadına yapış, bidat ehlinin meclislerinden uzaklaş.” (İbnü'l-Cevzî, 1992: XVII, 7; İbn Kesîr, 1986: XII, 145.)

Diğer yandan onun hadis uydurduğu, topladığı hadislerin çoğunun garib ve münker olduğu iddia edilmektedir (İbnü'l-Esîr, 1997: VIII, 374; Zehebî, 1993: XXXIII, 184). O, 486/1093 yılı başlarında Hakkârî'de ölmüştür (İbn Asâkir, 1997: XLI, 239).

Adiy b. Müsafir el-Hakkârî

Salih ve zahit bir zat olan Adiy b. Müsafir b. İsmail b. Musa b. Mervan b. Hasan b. Mervan b. Hakem el-Ümevî el-Hakkârî, Laleş'i vatan edinmişti. Ölünceye kadar orada kaldı ve kendi zaviyesine defnedildi. Kabri orada halen ziyarete açıktır. Büyük bir âlim ve fakihti. Etkili bir konuşması vardı. Mütevazı bir kişiliğe sahipti. Heybet ve vakarının yanı sıra güzel ahlak sahibiydi. Bölgedeki seçkin ulemanın başında geliyordu. O aynı zamanda tarikat şeyhlerinden biri sayılıyordu. Sülükte zor ve meşakkatli bir yol takip etmişti. Kutup Muhyeddin Abdülkadir, ondan övgüyle bahseder ve onu evliyanın sultanı olarak kabul ederdi. Öyle ki onun hakkında şöyle der: “Eğer çabayla peygamberliğe ulaşılsaydı, Adiy b. Müsafir onu elde ederdi.” Ömrünün ilk yıllarında dağlarda ve çöllerde kendi başına bir hayat sürdürdü. Yılanlarla ve yırtıcı hayvanlarla arkadaşlık etti. Sonra dönüp zaviyesine yerleşti. Çok sayıda evliya ona talebelik yaptı. Hal sahibi niceleri onun sohbetlerinden feyiz aldı (İbn Tağriberdî, ty: V, 361-362). Böylece onun sayesinde Hakkârî ismi hiç olmadığı kadar ilim ve irfanla anılır oldu (Gözütok, 2011: 257).

Kendisinin ekip biçtiği tarlaları vardı. Kendi el emeğiyle geçinirdi ve kimseden bir şey kabul etmez, kimsenin malından bir şey yemez, başkasının evine girmezdi. Halkın arasında büyük bir şöhrete sahipti. Bir yere gittiği zaman, sohbetinden istifade etmek ve yanında tövbe etmek için kadın erkek bütün ahali onu karşılardı. Bir seferinde rahiplerin bulunduğu bir kiliseye uğramıştı. Aralarından iki rahip onu karşıladılar. Saygılarından dolayı başlarını açtılar ve ondan dua talebinde bulundular (Zehebî, 1993: XXXVIII, 231).

Çok ibadet eder ve sürekli oruç tutardı. Kesintisiz oruç tuttuğu için bazı insanlar onun asla bir şey yemediğine inanmaya başladılar. O bunu duyunca insanların arasına çıkıp yanına aldığı şeyleri yedi. Böylece onların yanlış düşüncelere kaymasına engel olmaya çalıştı (Zehebî, 1993: XXXVIII, 232). Bununla birlikte ölümünden (557/1162) sonra ona tabi olan Kürtler onun hakkında aşırıya kaçtılar. Öyle ki küfre kaçan işler yaptılar. Bunun üzerine Şafî fakih Şeyh Celaleddin Yusuf el-Hulvanî'nin kışkırtmasıyla 817/1414 yılında kabri saldırıya uğradı. Mezarı açılıp kemikleri çıkartıldı ve türbeyle birlikte kemikler ateşe verildi (İbn Şahin, 2002: III, 278).

Öldüğü sene (557/1162) Musul'a gitmiş ve şehrin dışındaki bir türbede konaklamıştı. Şehrin ümerası, uleması, meşayih ve bütün ahali onu ziyarete gittiler. Elini öpmek için etrafını saran insanlar izdihama yol açınca araya demir bir parmaklık geçirildi. Gelenler onu parmaklığın ardından selamlayıp yoluna devam ediyordu (Zehebî, 1993: XXXVIII, 232). Onun aslen

Balebek'in Beyt Far köyünden olduğu söyleniyor ki 681/1282 yılında vefat etmiş olan İbn Hallikan (1968: III, 254), doğduğu evin hala ziyaret edildiğini naklediyor.

Ali b. Ahmed el-Hakkârî

Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Hakkârî, Selâhaddin döneminin önde gelen fıkıh ulemasından olup "el-Meştûb" lakabıyla meşhurdur (İbn Tağriberdî, ty: VI, 16). Hakkârî mıntikasının ele geçirilmesinde Selâhaddin'e fazlasıyla yardımı dokunmuştur (İbnü'l-Esîr, 1997: X, 6; İbn Haldun, 1988: V, 204, 354). Dedesi Ebü'l-Heyca Abdullah b. Halil el-Hakkârî (ö. 1133), daha önceleri Hakkârî kalesinin sahibiydi (Ebû Şâme, 1997: II, 70; Kaplan, 2015: 26). Kendileri de âlim kişiliğinin yanı sıra üst düzeyde bir idareciydi. Selâhaddin tarafından Kahire, Akka ve Kudüs valiliğine atanmıştı. Haçlılara karşı mücadelede esir düştü. Esaretten kurtulduktan altı ay sonra, 588/1192 senesinde, öldü (İbn Hallikân, 1968: I, 182; Zehebî, 1993: XLI, 303).

İsa b. Muhammed el-Hakkârî

Ebû Muhammed Ziyaüddin İsa b. Muhammed b. İsa el-Hakkârî, Selâhaddin döneminin önde gelen fakihlerindendir (İbn Vâsıl, 1957: II, 309; İbn Haldun, 1988: IV, 103). Döneminin gözde komutanlarından birisi olmasının yanı sıra hadis rivayeti icra edecek düzeyde âlimdir. Cizre'de Ebü'l-Kasım Ömer b. Muhammed el-Bezrî'den Şafîî fikhını okudu. Halep'te ez-Zecâciyye medresesinde kaldı. Sonra Melik Esedüddin Şirkûh'un hizmetine girdi. Namazlarda ona imamlık yaptı. Onunla birlikte Mısır'a gitti ve Selâhaddin'in iktidara geçmesinde büyük emeği oldu. Haçlı ordularına karşı dillere destan muharebeler gerçekleştirdi. 585/1189 yılında Akka muhasarası esnasında çadırında öldü (İbnü'l-Esîr, 1997: X, 77; Zehebî, 1993: XLI, 225; İbn Kesîr, 1986: XII, 334).

Osman b. Şücâüddin el-Hakkârî

Mücahidüddin Ebû Amr Osman b. Şücâüddin b. Musa el-Hakkârî, kıraat ilmiyle şöhret bulmuştur. 624/1227 yılında Kahir'de ölmüştür (İbnü'l-Futî, 1995: IV, 368).

Ahmed b. Yusuf el-Hakkârî

Ahmed b. Yusuf el-Hakkârî, 554/1159 yılında Dimaşk'ta doğmuştur. Hadis âlimidir. Aynı zamanda iyi bir savaşçıdır. Çok sayıda sefere katıldı. 631/1234 senesinde öldü (Zehebî, 1993: XLVI, 54).

Ömer b. Muhammed el-Hakkârî

Ömer b. Muhammed b. İsa el-Kürdî el-Hakkârî, meşhur fakih İsa el-Hakkârî'nin kardeşidir. 560/1165 yılında doğdu. Devlet adamlığının yanı sıra ilimle uğraşmış ve hadis rivayetinde bulunmuştur. 636/1239 yılında öldü (Zehebî, 1993: XLVI, 302).

Fadl b. Hasan el-Hakkârî

Fadl b. Hasan el-Kürdî el-Hakkârî, zühdüyle şöhret bulmuş bir âlimdir. Kimseden bir şey kabul etmezdi. Israr edilir ve verilen malın helal olduğu söylenirse onu alır fakat ikinci defa teklif edildiğinde asla kabul etmezdi. 645/1247 yılında öldü (Zehebî, 1993: XLVII, 291-292).

Abdullah b. Hasan el-Hakkârî

Abdullah b. Hasan el-Hakkârî, 547/1152 yılında Musul şehirlerinden İmadiye'de doğdu. Döneminin önde gelen hadisçilerindendi. Sahih-i Buharî'yi okutmasıyla meşhurdur. 105 sene yaşamış ve 652/1254 yılında Halep'te ölmüştür (Zehebî, 1993: XLVIII, 124).

Hıdır b. Muhammed el-Hakkârî

Hıdır b. Muhammed b. Ebû Bekir el-Ümevî el-Hakkârî, hadis âlimidir. 573/1177 yılında Mısır'da doğdu. Velid b. Utbe b. Ebû Süfyan'ın soyundan geldiği söylenir. 653/1255 yılında öldü (Zehebî, 1993: XLVIII, 147).

İsa b. Musa el-Hakkârî

İsa b. Musa b. Ebû Bekir b. Hıdır el-Ümevî el-Kürdî el-Hakkârî, zahit ve fakih bir âlimdir. Aynı zamanda cesur bir savaşçıdır. Bir süre Dımaşk'ta el-Caruiyye medresesinde ders verdi. 658/1260 yılında Mısır'da öldü (Zehebî, 1993: XLVIII, 352).

İsa b. Muhammed el-Hakkârî

Ebû Muhammed İsa b. Muhammed b. Ebü'l-Kasım el-Kürdî el-Hakkârî, hadis âlimidir. Aynı zamanda kahramanlığı ve cesaretiyle nam salmış bir kumandandır. Haçlılara karşı kahramanca mücadele etmiştir. 593/1197 yılında doğmuş ve 669/1271 yılında ölmüştür (Zehebî, 1993: XLIX, 293).

Hıdır b. Halil el-Hakkârî

Ebü'l-Abbas Hıdır b. Halil el-Hakkârî, tasavvuf ehli bir müezzindir. Hadis rivayetinde bulunmuştur. 673/1274 yılında Kahire'de öldü (Zehebî, 1993: L, 128).

Abdülvahid b. Ali el-Hakkârî

Ebû Muhammed Abdülvahid b. Ali b. Ahmed el-Hakkârî el-Farikî el-Hanbelî, hadis rivayetinde bulunmuş, salih ve zahit bir şahsiyettir. 591/1195 yılında doğdu. Musul ve Dımaşk'ta hadis tahsilinde bulundu. 685/1286 yılında Kahire'de öldü (Zehebî, 1993: LI, 225-226).

Muhammed b. Ebû Bekir el-Hakkârî

Muhammed b. Ebû Bekir b. Davud el-Hakkârî eş-Şafiî, hadis âlimidir. 692/1293 yılında Ramle'de öldü (Zehebî, 1993: LII, 136).

Süleyman b. Yusuf el-Hakkârî

Süleyman b. Yusuf el-Hakkârî, hadis âlimidir. 608/1211 yılında doğmuş ve 695/1296 yılında ölmüştür (Zehebî, 1993: LII, 255-256).

Davud b. Muhammed el-Hakkârî

Davud b. Muhammed b. Ebü'l-Kasım el-Hakkârî, hadis âlimidir. 609/1212 yılında Kudüs'te doğdu. Kudüs ve Dımaşk'ta hadis tahsil etti. Aynı zamanda cesur bir liderdi. 700/1301 yılında 91 yaşında ölünceye kadar savaşa ve ava çıkmayı bırakmadığı söylenir (Zehebî, 1993: LII, 475-476; Safedî, 1998: II, 250).

Abdülaziz b. Ahmed el-Hakkârî

İzzeddin Abdülaziz b. Ahmed b. Osman b. İsa el-Hakkârî eş-Şafiî, dönemin önde gelen kadılarındandır. Hadis konusunda eserler tasnif etmiştir. Aynı zamanda lider bir şahsiyet ve iyi bir komutandı. 727/1327 yılında Kahire'de öldü (İbn Kesîr, 1986: XIV, 131; Safedî, 1998: III, 66-67).

Ahmed b. Abdurrahman el-Hakkârî

Ahmed b. Abdurrahman b. İbrahim el-Hakkârî, hadis âlimidir. Ömrünü öğrenci yetiştirmekle geçirmiş ve 736/1336 senesinde ölmüştür (Safedî, 1998: I, 257-258).

Ahmed b. Ahmed b. Hüseyin el-Hakkârî

Şehabüddin Ahmed b. Ahmed b. Hüseyin el-Hakkârî, kıraat imamlarındandır. Senelerce kıraat dersi verdi (İbn Tağriberdî, ty: X, 248). Kahire'de el-Mansuriye medresesinde Hadis kürsüsünü yönetti. 750/1349 yılında Kahire'de öldü (Safedî, 1998: I, 169).

Sonuç

Hakkâri, Hz. Ömer döneminde Müslümanlar tarafından fethedilmiş, Hz. Osman döneminde ise İslâm hâkimiyeti tam anlamıyla tahkim edilmiştir. Bu dönemde fethedilen bölgelerde, Hülefa-i Raşidin ve Emevî dönemleri dâhil olmak üzere Abbasîlerin ilk asırları boyunca İslâmlaşma genel itibarıyla nadir görülürken Hakkâri yöresi için farklı bir durum söz konusudur. Zira Abbasîlerin soykırımından kaçmayı başaran Emevîlerin bir kısmı muhkem dağlardan müteşekkil Hakkâri mıntikasına sığınmışlardır. Onların vasıtasıyla İslâm'ın yerel halk arasında yayıldığını ve daha ilk asırlardan itibaren burada ulemanın yetiştiğini söylemek mümkündür. Fakat toplumda uzun süre hüküm süren Emevî düşmanlığı muhtemelen onların İslâm coğrafyasındaki görünürlüğünü kısıtlamıştır. Onun içindir ki Hakkâri ulemasının, Zengîlerin bölgedeki hâkimiyetleri sırasında kısmen görüldüğüne şahit oluyoruz. Tarihe damgalarını tam anlamıyla vurdukları dönem ise hiç şüphesiz Eyyûbîler dönemidir. Selâhaddin'in iktidara geçmesinde emeği büyük olan Hakkâri uleması, başta Mısır olmak üzere artık İslâm coğrafyasının farklı yerlerinde medreseler kurmaya başlamış, asırlar boyunca talebe yetiştirerek ve eser telif ederek ilmi faaliyetlerin gelişmesine katkı sağlamışlardır.

Kaynakça

- Belâzürî, A. (1987). *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: el-Meârif.
- Ebû Şâme, A. (1997). *Kitâbu'r-ravzateyn fî ahbâri'd-devleteyn en-Nuriyye ve's-Salâhiyye*. Beyrut: er-Risale.
- Ebû Yusuf, Y. (1979). *Kitâbü'l-Harâc*. Beyrut: el-Ma'rife.
- Gözütok, Şakir. (2011), Hakkârili devlet adamı ve âlimler (Abbasîler dönemi). *Türkiyat araştırmaları enstitüsü dergisi*, 46, 255-280.
- Güneş, H. (2015). Beytüşşebap tarihi üzerine notlar. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 103-114.
- İbn Asâkir, A. (1997). *Târîhu medîneti Dimeşk*. Beyrut: el-Fikr.
- İbn Haldun, A. (1988). *Divanü'l-mebde ve'l-haber*. Beyrut: el-Fikr.
- İbn Hallikân, Ş. (1968). *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zemân*. Beyrut: Sâdır.
- İbn Kesîr, İ. (1986). *el-Bidâye ve'n-nihâye*. Beyrut: el-Fikr.
- İbn Şahin, A. (2002). *Neylü'l-emel fî zeyli'd-düvel*. Beyrut: el-Asriyye.
- İbn Tağriberdî, Y. (ty). *en-Nücumü'z-zahire fî müluki Mısır ve'l-Kahire*. Mısır: Darü'l-Kütüb.
- İbn Vâsıl, M. (1957). *Müferricü'l-kürub fî ahberi Beni Eyyub*. Kahire: el-Kütüb ve'l-Vesaiki'l-Kavmiyye.
- İbnü'l-Cevzî, A. (1992), *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem*. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Esîr, A. (1997). *el-Kâmil fî't-târih*. Beyrut: el-Kütübü'l-Arabî.
- İbnü'l-Futû, A. (1995). *Mecmeü'l-adab fî mu'cemi'l-elkab*, Tahran: Vezaretü's-Sekafe.
- Kaplan, Y. (2014). Tarihte Hakkâri, Şemdinani, Bahdinan ve Nehri. *Uluslararası Seyyid Tâhâ-î Hakkâri Sempozyumu Bildirileri*, 108-130.
- Kaplan, Y. (2015). Hakkâri Tarihi. *Hakkâri İl Yıllığı*, 19-41.
- Makrizî, A. (1998). *Kitabü'l-mevâiz ve'l-itibâr bi zikri'l-hutat ve'l-âsâr*, Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye.
- Naimî, A. (1990), *ed-Dâris fî tarihi'l-medâris*, Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye.
- Ömerî, A. (2010). *Mesâlikü'l-ebâr fî memâliki'l-emsâr*. Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye.
- Safedî, H. (1998). *A'yânü'l-asr ve a'vânü'n-nasr*. Beyrut: el-Fikr.
- Sem'ânî, A. (1962). *el-Ensâb*. Haydarabad: el-Mearifü'l-Osmaniyye.
- Şeşen, R. (1987). *Selâhaddin Eyyübî ve Devlet*. İstanbul: Çağ.
- Vakîdî, M. (1997). *Fütuhu's-Şam*, Beyrut: el-Kütübü'l-İlmiyye.
- Yâkût, Y. (1977). *Mu'cemü'l-büldân*. Beyrut: Dâru Sâdır.
- Zehebî, M. (1993). *Târîhu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşâhir ve'l-a'lâm*. Beyrut: el-Kitabi'l-Arabî.

EXTENDED SUMMARY

Hakkariya is name of the area of where the city, towns and villages placed on the upper part of Mosul and also included Cizra (Yâkût, 1977: V, 408). More general description, Hakkariya is area of the mountainous region north of Mosul (İbnü'l-Cevzî, 1992: VII, 17). During the birth of Islam, the region was under Sasan rule. The lands of Resulayn (Caylanpınar) and Euphrates belonged Romans, the partf of the Nisibis and Tigris belonged Iranians. Mardin and Dara plains until Sincar and desert belonged Iranians, Mardin mountains, Dara and Tur Abdin belonged Romans. The watchtower between the Romans and the Persians was the Serce Fort, located between Dara and Nisibis (Ebû Yusuf, 1979: 39).

Because of the conquest movements that increased the speed during the Omar period, the region became under Islam dominance. Progressing from front of Damascus The Islamic armies under the command of the sahabes, such as Iyaz b. Ganm and Abu Musa al-Ash'ari entered the Ruha first. Then they took Harran, Nisibis, Mardin and Dara (19/640). After conquering Zavazan, which included the northern and western parts of Hakkari, the army advanced from Arzan (Siirt) to Bitlis and Ahlat (Belâzürî, 1987: 242). According to the custom Rasulayn, which was kept under siege by Muslims during the Islamic conquests, asked for help from Hakkari. They rushed to the aid of up to four thousand horsemen from there but could not prevent the progress of the Islamic armies (Vakîdî, 1997: II, 120-121). After the capture of Mosul in 20/641, the Islamic armies that proceeded from the Iraqî front in the command of Utba b. Farkad es-Sulamî conquered the rest of the Hakkari district without encountering serious resistance (Belâzürî, 1987: 463-464).

As it is known, the Muslim conquerors did not go to the way of imposing their religion to the indigenous people of the lands they had captured. For this reason, people belonging to different beliefs under Islamic rule continue to protect their old beliefs for centuries. Thus, the people of the region, who kept the beliefs of the cadets during the Umayyad (661-750) period, began to enter the new religion towards the middle of the Abbasids (750-1258) period. Islamization gained momentum in the region during the period of the Sunnis characteristic Marwanis (983-1085) and the Zangis (1127-1233) faster than the Shiite-type Hamdanis (905-1004) and Buwaihs (932-1062), who were present in the Abbasi state and considered as semi-independent administrative formations (Güneş, 2015: 107-108).

Looking at the Hulafa-i Rasidin period, it is possible to say that the region is calm except for the conquest movements during the Omar period and activities in the first years of the Othman periods which aimed at strengthening the dominance over the previously conquered regions. Sustenance must have lasted until the second period of the Abbasids. Along with that it is likely that some mobility has been experienced in the process of changing hands of the subjected dynasties. Thus, it is seen that a significant part of the Hakkari scholars, whose names are mentioned below, are of Umayyad origin. Some of the peoples who succeeded in escaping the Genocide of the Abbasids against the Umayyad family sought refuge in this sheltered mountainous region and were Kurdish over time (Ömerî, 2010: III, 268). Therefore, in the sources the origins of Hakkari Kurds are based on Utba b. Abu Sufyan b. Harb from Umayyads (Makrizî, 1998: III, 405). From here we can say that Hakkari is seriously Islamized from the beginning of the Abbasids period. But they are not mentioned much in the sources. Probably the majority of the Umayyad hostility widespread in society for a long time has led to the concealment of this Umayyad ulamas. We see that they appeared relatively in the Zangi period and more in the Ayyubid period. Salahaddin Ayyubi's Kurdish origin and Hakkari Ulamas help for gaining power undoubtedly has been effective for this. Hakkari's scholars was scattered to other Islamic lands, especially Egypt, during the Ayyubid period. So that al-Hakkariyye Madrasah which was founded in Cairo has been active for many years and many students attended this school (Zehebî, 1993: XLIV, 93; Naimî, 1990: I, 277). It is possible to list some of Hakkari Ulamas which trained in the first centuries of Islamic history and stamp the history as follows;

1. Ali b. Ahmad al-Hakkari

2. Adiy b. Musafir al-Hakkari
3. Ali b. Ahmad al-Hakkari
4. İsa b. Muhammad al-Hakkari
5. Othman b. Shujauddin al-Hakkari
6. Ahmed b. Yusuf al-Hakkari
7. Omar b. Muhammed al-Hakkari
8. Fadl b. Hasan al-Hakkari
9. Abdullah b. Hasan al-Hakkari
10. Hidir b. Muhammad al-Hakkari
11. Isa b. Musa al-Hakkari
12. Isa b. Muhammad al-Hakkari
13. Hidir b. Halil al-Hakkari
14. Abdulvahid b. Ali al-Hakkari
15. Muhammad b. Abu Bakir al-Hakkari
16. Suleiman b. Yusuf al-Hakkari
17. Davud b. Muhammad al-Hakkari
18. Abdulaziz b. Ahmed al-Hakkari
19. Ahmad b. Abdurrahman al-Hakkari
20. Ahmad b. Ahmad b. Husain al-Hakkari